

Streszczenie rozprawy doktorskiej „Polityka oświatowa i edukacyjna jako element polityki historycznej (1989-2014). Dynamika zmian treści dotyczącej Polski Ludowej” autorstwa mgr Joanny Kałużnej. Praca została napisana pod kierunkiem prof. UAM dr hab. Andrzej Stelmacha na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

W rozprawie doktorskiej przyjęto tezę o istnieniu zależności pomiędzy dynamiką zmian treści dotyczącej Polski Ludowej w obszarze publicznej edukacji nieakademickiej w latach 1989-2014 a elitami sprawującymi władzę. Tym samym, treść ta stanowi wypadkową ich interesów politycznych i w następstwie staje się elementem szczegółowej polityki państwa – polityki historycznej. Za działania oświatowe uznano te prowadzone w ramach powszechnego systemu oświaty, a szczególnej analizie poddano zmiany o charakterze organizacyjnym (liczba godzin nauczania przedmiotu historia oraz wprowadzenie do kanonu przedmiotów szkolnych przedmiotu historia i społeczeństwo), a także te dotyczące nauczanych i wymaganych treści (podstawy programowe, podręczniki szkolne, arkusze egzaminów maturalnych). Jako działalność edukacyjną określono w pracy działalność Instytutu Pamięi Narodowej i w ramach wspomnianego powyżej, drugiego obszaru analizy, szczegółowo opisano okoliczności powstania IPN, jego funkcjonowanie na przestrzeni lat oraz wskazano na charakter treści publikacji i ofert edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży szkolnej oraz nauczycieli przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo.

Podstawowymi pytaniami badawczymi sformułowanymi w pracy były: Jaka pamięć o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej – w następstwie podejmowanych działań oświatowych i edukacyjnych – została wykreowana w latach 1989-2014?; Do tworzenia jakiego obrazu PRL przyczynia się powszechnie obserwowalne w ramach działań edukacyjnych i oświatowych zjawisko wizualizacji pamięci, a więc uprzywilejowania obrazu jako nośnika?; Jakie wydarzenia z okresu PRL – w przekazie edukacyjnym i oświatowym – są przedmiotem zapomnienia?; Jaki kanon pamięci o okresie PRL tworzy nieakademicka edukacja publiczna?

W pracy zastosowano metody empiryczne, a więc posłużono się rozumowaniem dedukcyjno-formalnym, z zastrzeżeniem, że uznane twierdzenia były uzasadnione wynikami obserwacji dziedziny rzeczywistości, będącej przedmiotem właściwego zainteresowania. Następnie dokonano analizy literatury przedmiotu w zakresie dyscypliny badań nad pamięcią (*memory studies*) celem wskazania stosowanych przez poszczególnych badaczy terminów. Te

nominalne definicje stały się instrumentarium pojęciowym stosowanym w pracy, za wyjątkiem odniesień do faktów czy zjawisk, wobec których konieczne było stworzenie definicji operacyjnych. Następnie, w oparciu o metodę instytucjonalno-prawną określono pole badań do treści aktów prawnych, dotyczących problematyki systemu oświatowego w Polsce oraz dokonano ich analizy. Wnioskowanie wynikające z zapoznania się z treścią podręczników do przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo, arkuszy egzaminów maturalnych z przedmiotu historia, a także wydanych przez IPN publikacji edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży szkolnej oraz nauczycieli przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo, zostało przeprowadzone przy użyciu trzech kategorii opisujących odmienne formy dokonywania transmisji wiedzy, postaw i ocen dotyczących przeszłości – komunikatów formułowanych w języku dyskursywnym, języku symbolicznym oraz w formie zalegoryzowanej. Finalnie, aby zrealizować cele pracy, dokonano analizy porównawczo–historycznej. Po wyodrębnieniu jednostek badań, wyszukano cechy wspólne oraz różne, a następnie podjęto próby wskazania wyjaśniających zmiennych. W zakresie redukcji zmiennych zastosowano podejście *most similar* – znalezienia znaczących różnic pomiędzy podobnymi systemami, przy czym różnice te zostały wykorzystane do wyjaśnienia jednostek badawczych. Niezbędną okazała się także metoda systemowa, gdyż wszystkie badane obszary charakteryzuje wysoki stopień wzajemnych relacji, a ich wpływ ma zarówno charakter wewnętrzny, jak i zewnętrzny. Za szczególnie istotne elementy systemu uznano Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz IPN, przy pełnej świadomości innych oddziaływań politycznych i społecznych.

Praca została podzielona na pięć rozdziałów. W pierwszym z nich zaprezentowano nie tylko przegląd stanowisk teoretycznych polskich i europejskich badaczy polityki historycznej (polityki pamięci), ale także genezę badań nad tym fenomenem społecznym. W kolejnym, w sposób szczegółowy opisano zarówno ewolucję, jak i obecny stan prawny systemu oświaty w Polsce oraz umieszczono analizę treści nauczania podstaw programowych kształcenia ogólnego w zakresie przedmiotów historia oraz historia i społeczeństwo. Trzeci rozdział pracy stanowi analiza treści dotyczących okresu PRL, zawartych w arkuszach maturalnych z przedmiotu historia, a czwarty – będący najobszerniejszym w pracy – treści dotyczących okresu PRL, zawartych w podręcznikach szkolnych do nauczania przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo. Ostatni z rozdziałów pracy zawiera charakterystykę działalności edukacyjnej Instytutu Pamięi Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w zakresie najnowszej historii Polski. Zakończenie pracy zawiera nie tylko odpowiedzi na postawione we wstępie pytania badawcze, ale także odniesienia do licznych

zagadnień szczegółowych znajdujących się w omówionych powyżej rozdziałach. Stanowi weryfikację przyjętej hipotezy oraz prognozę w zakresie wpływu nauczanych treści dotyczących PRL na system społeczny (relacje międzypokoleniowe), polityczny i ekonomiczny (akceptowane idee i wartości, zgoda lub jej brak dla określonych działań politycznych, obecnego modelu gospodarczego).